

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УЗБЕКИСТАНУ імені АЛІШЕРА НАВОЇ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Абсалом Умаров,

директор Національної бібліотеки Узбекистану імені Алішера Навої,
д-р соціол. наук

Національна бібліотека Узбекистану імені Алішера Навої: сторінки історії і сучасний стан

У статті розкриваються основні етапи розвитку Національної бібліотеки Узбекистану імені Алішера Навої, особливості формування її фондів. Показано місце і роль найбільшого книгосховища центральноазіатського регіону в історії узбецької культури.

Національна бібліотека Узбекистану імені Алішера Навої – одне з найбільших книгосховищ центральноазіатського регіону, яке посідає виняткове місце в історії національної узбецької культури. Створення і становлення книгозбірні відбувалося у складних умовах. Її історія нерозривно пов'язана зі всіма знаменними етапами, пройденими республікою. У бібліотеці, як у дзеркалі, відбиваються і світлі, і темні сторінки нашої минувшини, нашої священної пам'яті.

Заснована у 1870 р. як Ташкентська публічна бібліотека, вона завжди виконувала найважливіші для культури і просвіти республіки завдання – поповнення, зберігання фондів та широкого їх використання і жодного разу не зрадила своїм основним принципам. Навколо цього Храму Книги завжди об'єднувалися представники передової російської інтелігенції, видатні вітчизняні вчені, дослідники, мандрівники.

Створення бібліотеки розпочалося у серпні 1867 р. Для цього не потрібно було особливого урядового акта. Широке повноваження дозволяли генерал-губернатору Туркестанського краю виявляти ініціативу у справах благоустрою ввіреної йому території. Ташкентська публічна бібліотека повинна була збирати і берегти літературу з різних галу-

зей знання, але, у першу чергу, пов'язану з краєм і суміжними країнами. До становлення бібліотеки долучився відомий російський бібліограф В. І. Межов, який зібрав багато матеріалів про Туркестанський край, що поклали початок створенню відомого в наукових колах «Туркестанського збірника». Ця праця була задумана як монументальна й оригінальна «енциклопедія» з середньоазіатських питань на додаток до фондів Ташкентської публічної бібліотеки. Його упорядкування тривало до 1887 р., а після 20-річної перерви відновилося 1907 р., коли цю місію взяли на себе М. В. Дмитровський, О. О. Семьонов, Є. К. Бетгер. «Туркестанський збірник» і сьогодні становить інтерес для вчених, котрі вивчають історію, економіку і культуру Середньої Азії.

У свій час бібліотеці були зроблені пожертвування Академією наук, Публічною бібліотекою Петербурга, Географічним товариством, приватними особами. Саме вони склали основу початкового книжкового фонду Ташкентської публічної бібліотеки, який сягнув 2200 томів. Першим директором бібліотеки був Микола Васильович Дмитровський. З серпня 1867 р. він служив у Туркестанській канцелярії і виконував функції помічника редактора «Туркестанських відомос-

тей». В історії Ташкентської публічної бібліотеки М. В. Дмитровський займає особливе місце: він був першим її директором, першим бібліографом-краєзнавцем і зачинателем середньоазійської бібліографії, упорядником першого каталога бібліотечного фонду. Навіть залишивши посаду директора, М. В. Дмитровський не поривав тісних зв'язків із бібліотекою. Він був членом її Наглядного комітету, автором низки статей про неї, як знавець матеріалів про Середню Азію старанно збирав, беріг і опрацьовував їх, формуючи унікальні томи «Туркестанського збірника».

Редактор газети «Туркестанський кур'єр» А. Л. Кір-снер писав про М. В. Дмитровського: «Як бібліограф, особливо туркестанської літератури, Микола Васильович не мав подібних собі... і був позитивно живою енциклопедією туркестанознавства. Якщо Межов був великим майстром російської бібліографії, то Дмитровський був її художником... Книга в його руках перетворювалася на одухотворений предмет».

У 1869–1870 рр. М. В. Дмитровський склав опис книг, зібраних для майбутньої бібліотеки, а пізніше (1870–1872) розпочав упорядкування колосальної праці – «Каталога книг Ташкентської публічної бібліотеки».

На сьомому році діяльності бібліотеки почала діяти комісія з міжнародного книгообміну. Пізніше, 28 грудня 1882 р., сюди було доставлено 12 томів, присланих французькою комісією з міжнародного обміну, 1884 р. надійшли твори професора Норденшельда в трьох томах, з 1904 р. досить часто надходили пакети з Франції. Налагодивши зв'язки з країнами Сходу, бібліотека придбала багато рукописів.

У 1882 р. новопризначений генерал-губернатор краю М. Г. Черняєв намагався закрити установу. Книги вирішили роздати різним закладам і організаціям. На щастя, комісія, що займалася перерозподілом книжкового фонду, зуміла зберегти його значну частину, передавши її Ташкентському музею.

Позитивну роль у долі бібліотеки в цей важкий період відіграв Наглядний комітет, створений 1883 р. У різний час до його складу входили відомі вчені, педагоги, історики, етнографи: М. О. Маєв, М. В. Дмитровський, О. О. Семьонов, А. А. Діваєв, М. Г. Малицький та ін. Комітет неодноразово розпускали, остаточно скасувавши 1918 р., але саме він розпочав створення друкованого каталогу. Міста Туркестану – Ташкент, Самарканд, Ходжент, Петро-Александровськ, Джизак та інші надавали фінансову підтримку бібліотеці.

До початкового періоду історії бібліотеки належить і створення відомого «Туркестанського альбому», задуманого, як зазначалося в наказі Канцелярії генерал-губернаторства від 22 травня 1871 р., «...із метою охарактеризувати побутове життя осілого і кочового населення Туркестанського краю». Упорядкування альбому доручили орієнталісту О. Л. Куну, якому наказувалося робити знімки «на вулицях, базарах і площах міст, аулах і кочовищах, в округах отих»¹.

Фонди Бібліотеки регулярно поповнювалися. Так, у 1905 р. надійшло «розкішне видання Корану» (йдеться про видання «Коран Османа»), оригінал якого зберігався в Імператорській публічній бібліотеці. Того ж року професор М. І. Веселовський передав бібліотеці цінне видання історико-архітектурного опису мавзолею Гур-Емір у Самарканді, а у 1907 р. військовий старшина В. П. Колосовський пожертвував власноручні записи контр-адмірала А. І. Бутакова та низку документів з дослідження низов'їв Аму-Дар'ї та Аральського моря.

Цінним поповненням фондів стали придбані 1909 р. книги з бібліотеки М. Ф. Петровського, колишнього російського консула в Кашгарі, відомого сходознавця, про якого казали: «Чого не знайдете в М. Ф. Петровського, не знайдете в жодній бібліотеці»².

Бібліотека, на жаль, в той час не мала ні можливостей, ні умов для систематичного збирання і вивчення східних рукописів, що найчастіше становлять єдине джерело вивчення Середньої Азії. Віддавна їх збирали і вивчали різні наукові заклади, окремі вчені. Колекціонування рукописів було досить поширеним і серед книголюбів краю. Завдяки старанням цих любителів (а серед них були і узбеки, і росіяни, і представники інших народів) багато рукописів не зникли безвісти, вони збережені для науки. Бібліотеці на закупівлю таких документів виділялося головним управлінням Туркестанського краю дуже мало коштів, тому відповідні придбання робилися вкрай рідко, навіть не зважаючи на порівняно невелику вартість рукописів на базарах таких великих книжкових центрів, як Бухара, Самарканд, Карші. У 1889 р. сходознавець А. Ф. Каль підготував і описав 87 рукописів,

¹ Докладніше про це див.: с. 34–37 (Мамина І. З. Значення «Туркестанського альбому», укладеного О. Л. Кунном, для вивчення історії Туркестанського краю).

² Мамінова, І. З., Ілюшкіна, О. А. Частные книжные коллекции в фондах Национальной библиотеки Узбекистана им. Алишера Навои // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2007. – № 3. – С. 46–53.

у т. ч. 7 – арабських, 11 – тюркських, 69 – перських.

Відомий учений-сходознавець В. В. Бартольд, що все життя підтримував зв'язки з бібліотекою, уважно стежив за придбанням нею східних рукописів. 1902 р. він скаржився на відсутність заходів щодо запобігання потрапляння приватних книжкових та рукописних зібрань на базар і до Британського музею. Згідно з «Каталогом рукописів Туркестанської публічної бібліотеки», укладеним О. О. Семьоновим, її рукописний фонд до 1917 р. становив всього 250 томів. Рукописний «Каталог літографій», що належить Туркестанській публічній бібліотеці, О. О. Семьонов уклав у 1912 р.

У 70-х роках XIX ст. розпочалося створення хівинським ханом Мухаммед Рахімом першої літографії. Продукція її надзвичайно рідкісна: видання, що зберігаються у фондах Бібліотеки, – цінні пам'ятки національного книгодрукарського мистецтва, вони мають велике значення для історії узбецької літератури. Серед них, наприклад, можна назвати літографії «Хамса» А. Навої (1880), «Дівані муніс», «Дівані Раджі» та ін.

1883 р. у ташкентській літографії С. І. Лахтіна було надруковано за кошти Ісанбая Хусейнбаєва першу книгу. Це твір відомого поета XVIII ст. Суфі Аллаєра «Стийкість слабких». До 1917 р. бібліотеці вдалося зібрати досить великий фонд краєзнавчих видань.

У 1920 р. бібліотека, набувши статусу державної, радикально змінилася. Неоціненною є її допомога бібліотекам республіки в організації курсів для підготовки фахівців, розробленні заходів щодо створення фондів і каталогів. Філії «публічки» відкрилися в столиці республіки, зокрема і в старому місті, для задоволення потреб корінного населення. Виділення державних коштів дало змогу значно поповнити книжковий фонд, який у 1925 р. перевищив 140 тис. одиниць зберігання. Бібліотека починає одержувати обов'язкові примірники усіх видань, що виходять у світ на території Туркестанського краю. Досить швидко установа ввійшла до числа найбільших книгосховищ і культурних центрів країни.

Незабутньою подією 1920-х рр. став вечір поезії, проведений у стінах бібліотеки за участю Сергія Єсеніна. Збереглися спогади Наталії Селуянової – доньки Олександрі Євгенівни Ніколаєвої – першого завідувача дитячого відділення бібліотеки: «Великою подією для бібліотеки й усього Ташкента був приїзд Сергія Єсеніна у 1921 р. Олександра Євгенівна влаштувала у своєму відділі Єсенінсь-

кий вечір. Організувати цей захід їй допоміг поет Олександр Ширяєвцев, який деякий час працював у бібліотеці».

Утворення республік Середньої Азії актуалізувало питання: що буде з Туркестанською публічною бібліотекою? Було прийняте рішення не ділити, не розпорошувати її фонди. Установа залишилася у підпорядкуванні Наркомпросу Узбекистану і надавала практичну допомогу в організації бібліотечної справи новоствореним середньо-азіатським республікам.

Ліквідація неписьменності, розширення кола читачів зумовили необхідність підвищення кваліфікації працівників бібліотек. Тому в липні 1925 р. при східному відділі Державної публічної бібліотеки Узбекистану почав функціонувати інститут практикантів. У грудні 1929 р. відкрилися курси з вивчення узбецької мови, створені для співробітників бібліотеки; у серпні 1930-го – курси підготовки каталогізаторів наукових бібліотек; у січні 1932-го – тримісячні курси з каталогізації, систематизації і предметизації, а у жовтні 1934 р. при Комітеті наук – курси для працівників наукових бібліотек.

У 1933 р. Уряд Узбекистану оголошує Державну публічну бібліотеку в Ташкенті центральним сховищем східних рукописів республіки. Для їхнього вивчення, систематизації, організації зберігання залучалися відомі сходознавці: професори О. О. Молчанов, О. Є. Шмідт, О. О. Семьонов та інші. Саме вони долучилися до укладання «Каталогу східних рукописів», «Опису рукописів творів А. Навої, що зберігаються в ДПБ УзРСР», «Опису рукописів Авіценні в зібраннях ДПБ УзРСР».

Провідне місце в роботі бібліотеки у 1920–1930 рр. займала бібліографія. У цей період її співробітниками були написані ґрунтовні бібліографічні праці. Так, видатний учений, бібліотекознавець, бібліограф Є. К. Бетгер уклав «Каталог стародавніх російських видань XVII–XVIII ст., що зберігаються в ДБ», «Покажчик статей і заміток з географії, метеорології, сейсмографії і гідрології Туркестану, розміщених у газеті «Туркестанські відомості» за останні 23 роки її існування (1895–1917)». О. В. Маслова створила «Покажчик до журналу «Народне господарство Середньої Азії за час його існування. 1924–1930 рр.». Спільними зусиллями згадані фахівці підготували «Покажчик до 416–591 томів «Туркестанського збірника» – продовження відомої праці В. І. Межова.

Наприкінці 1930-х рр. Державна публічна бібліотека стає методичним центром для інших

бібліотек республіки, чисельність яких на той час перевищувала 2,5 тис. При ній функціонував кабінет бібліотекознавства і бібліографії, де постійно читалися лекції, робилися огляди, надавалися консультації. Першими наставниками молодих бібліотекарів були Є. К. Бетгер, Є. А. Войцеховська, М. М. Латіпова, О. В. Маслова та ін.

У роки Другої світової війни до Ташкента евакуювали багато промислових підприємств, учених, письменників, поетів. Хоча штат бібліотеки у цей суворий час скоротився майже вдвічі, обсяг послуг помітно зріс. У залах бібліотеки в ці роки працювали: академіки В. В. Струве і В. П. Філатов; члени-кореспонденти Академії наук СРСР В. М. Жирмунський, О. Ю. Якубовський, Н. К. Піксанов; письменники О. М. Толстой, М. Є. Вірта, Вс. В. Иванов, М. О. Цявловський, В. Г. Ян, К. І. Чуковський; діячі мистецтв – заслужений діяч мистецтв М. Ф. Гнесін, професор В. М. Беляєв, композитор М. В. Богословський, народний артист СРСР І. В. Єршов та багато інших. Співробітники бібліотеки намагалися допомагати усім, хто звертався до них. Особлива увага приділялася пораненим, у госпіталях організовувалися книжкові виставки, працювали пересувні бібліотеки, часто влаштовувалися читання вголос. Вперше за всю свою історію саме в роки війни бібліотека провела наукові сесії Вченої ради із залученням бібліотечної спільноти Ташкента і читачів. У засіданнях брали участь такі знані бібліотекознавці і бібліографи країни, як К. Р. Сімон, Л. В. Трофімов, О. О. Боровський; видатні вчені, відомі діячі Узбекистану: О. О. Семьонов, Є. К. Бетгер, О. І. Агеєв, співробітники бібліотеки: Н. М. Бенедиктова, Т. Г. Стерн, М. М. Яковлева.

У повоєнний час головним завданням бібліотеки стає поповнення книжкових фондів. Його вдалося виконати завдяки відновленню старих зв'язків із бібліотеками СРСР, міжнародного книгообміну. Надходили книги з Болгарії, Угорщини, НДР, Польщі, Румунії, Чехословаччини. Налагоджувалися дружні зв'язки з бібліотеками Великобританії, США, Франції, ФРН, Японії та інших країн.

1948 р. сталися дві знаменні події у житті бібліотеки: по-перше, їй присвоїли ім'я великого узбецького поета Алішера Навої, по-друге, відкрилася нова триповерхова будівля із читальними залами на 350 місць. Тоді ж Є. К. Бетгер організував відділ рідкісних і старовинних видань, де було зібрано майже 2 тис. книг, у т. ч. 250 з автографами, 151 – з екслібрисами. Сьогодні цей фонд нараховує понад 16 тис. примірників. Є серед них і такі

«перлини» узбецькою мовою, як «Календар» Ш. М. Ібрагімова (Ташкент, 1872), «Амір Темур» М. П. Остроумова (Ташкент, 1890), «Сказання про місто Оше» М. П. Остроумова. (Ташкент, 1885) та багато інших.

Постійно великий інтерес у відвідувачів бібліотеки викликають твори з історії і літератури Туркестану: уже згадуваний «Туркестанський альбом»; перший переклад російською мовою класичного твору узбецької літератури «Шеджере-і-тюрк» хівинського хана Абдул-Гази – «Родовідна історія про татар...» (СПб., 1768), а також перше видання праці Пилипа Сергійовича Єфремова «Десятирічна мандрівка і пригоди в Бухарії, Хіві, Персії й Індії, і повернення звідти через Англію і Росію, писані ним самим» (СПб., 1785). У фонді відділу рідкісних книг зібрані перші газети, що друкувалися в Туркестані: «Туркістон вілоятінінг газеті» (1870–1917), «Тіджор» (1907), «Туран» (1919), «Садої Туркестон» (1914), «Іштракіун» (1917) та інші – узбецькою мовою, а також російською: «Туркестанське ведомости» (1870–1917), «Самарканд» (1904–1907).

Весь повоєнний період характеризується піднесенням культурного рівня населення республіки, розвитком науки, видавничої справи. Помітно поліпшувалася робота культпросвітзакладів Узбекистану, динамічно розвивалися масові бібліотеки краю. До усіх цих процесів активно долучалася Державна публічна бібліотека Узбекистану імені Алішера Навої. Та й сам «бібліотечний флагман» республіки не стояв на місці.

У 1970-ті рр. створюються нові відділи – науково-дослідний, наукової інформації, культурно-мистецький, депозитарного зберігання, контрольно-диспетчерської служби, юнацький. Складається система організаційно-методичного керівництва бібліотечною справою в республіці, активізуються науково-дослідні пошуки, розроблення практичних і теоретичних питань бібліотекознавства, бібліографії.

Наукові співробітники бібліотеки у 1980-ті рр. беруть участь у таких загальносоюзних дослідженнях, як «Книга і читання в житті радянського села», «Динаміка читання і читацького попиту в масових бібліотеках», «Раціональне розміщення бібліотечних ресурсів». Не залишалося поза дослідницькою увагою і розроблення проблем республіканського значення, наприклад, «Формування книжкового ядра масових бібліотек Узбекистану», «Форма узбецьких авторів у російській транскрипції в бібліографічному

описі». У 1990-ті рр. вивчалися інтереси жінок-узбецьок, тривала робота над першою частиною збірника документів з історії бібліотечної справи в Узбекистані (1917–1924). Одним з головних напрямів діяльності бібліотеки, традиційно залишалася бібліографія. У цей період узбецькою і російською мовами були видрукувані ретроспективні науково-допоміжні покажчики: «Історія Узбекистану», «Хамза Хакімзаде Ніязі», «Хамід Алімджан», «Історія Ташкента» та ін.

Особлива увага приділялася поповненню фонду бібліотеки узбецькомовною літературою. Зараз у ньому налічується понад 600 тис. прим. – твори класиків узбецької літератури А. Навої, Фурката, Мукімі, Завкі, праці Ібн Сіні (Авіценни), Улугбека, Біруні, а також сучасних вчених і письменників республіки. В останні роки в зв'язку зі зміною видавничої політики зростає потік сучасних наукових видань державною узбецькою мовою.

Знаковим в історії бібліотеки став 2002 р., коли 20 лютого вийшов Указ Президента Республіки Узбекистан «Про удосконалення організації науково-дослідної діяльності». 8 пунктом цього документа втілювалася у життя пропозиція наукових закладів і відомств республіки про створення Національної бібліотеки Узбекистану імені Алішера Навої шляхом об'єднання Державної бібліотеки республіки Узбекистан ім. Алішера Навої і Республіканської науково-технічної бібліотеки з підпорядкуванням її Кабінету Міністрів Республіки. Таке державне рішення було прийнято з метою розширення діяльності бібліотеки як центру національної культури, скарбниці національної духовної спадщини народу Узбекистану і подальшого розвитку бібліотечної справи в республіці. 12 квітня 2002 р. Кабінет Міністрів Республіки Узбекистан ухвалив Постанову «Про створення Національної бібліотеки Узбекистану імені Алішера Навої» (НБУ). Урядовий документ визначив статус бібліотеки – головного державного книгосховища національного і зарубіжного друку, багатofункціонального бібліотечно-інформаційного і науково-дослідного закладу, методичного центру для всіх бібліотек республіки.

Фонд бібліотеки нині має меморіальне значення і забезпечує збереженість документів наукового і культурного надбання республіки для майбутніх поколінь. Унікальність головної бібліотеки республіки – у повноті й універсальності її фондів. Не випадково один з пунктів Постанови передбачає передачу двох обов'язкових примірників друкарських матеріалів, включаючи їхні аудіо і мультимедійну версії.

Кабінет Міністрів вищевказаною постановою затвердив також нове Положення про Національну бібліотеку Узбекистану, за яким значно розширювалися її традиційні функції, а також визначалися нові напрями роботи. Так, окрім діяльності щодо всебічного і максимально повного розкриття, за допомогою універсальних фондів, національних особливостей республіки, її духовної спадщини, наукових і культурних надбань, на бібліотеку покладалося також завдання надавати методичну допомогу в організації бібліотечної справи усім бібліотекам країни незалежно від їхньої відомчої приналежності. У Положенні визначено основні цілі діяльності бібліотеки: здійснення соціальних, культурних, освітніх і наукових функцій із задоволення універсальних інформаційних потреб суспільства на принципах загальнодоступності.

Було переглянуто основні напрями діяльності та змісту роботи відділів бібліотеки. Основним пріоритетом стала орієнтація на користувача і повноту комплектування фонду бібліотеки, яка тепер досягатиметься завдяки одержанню 2-х обов'язкових безкоштовних примірників документів, що видаються на території республіки. Бібліотека є основним книгосховищем, захищених у республіці, дисертацій. Сьогодні обсяг фондів бібліотеки – 6,5 млн примірників документів і 3,5 млн примірників документів національного друку, що зберігаються в Книжковій палаті республіки, яка перебуває у віданні НБУ. Останнім часом зростає інтерес користувачів до зарубіжної наукової літератури. Ці фонди бібліотеки сягають понад 350 тис. прим. документів майже 70 мовами світу.

Щорічно читальні зали бібліотеки відвідують більше 400 тисяч користувачів, книговидача становить понад 1 750 000 прим. видань. Основний контингент читачів – молодь. Саме тому у бібліотеці на базі колишнього юнацького відділу організували Молодіжний інформаційно-ресурсний центр, що оперативно і якісно надає новітню інформацію, сприяє розвитку комп'ютерної грамотності, інформаційних навичок, самоосвіти, активному залученню молоді до культури, науки, освіти.

На сьогодні перспективи бібліотеки пов'язані з удосконаленням інформаційного обслуговування користувачів на основі новітніх інформаційних і комунікаційних технологій. Упровадження останніх зумовлює зміни традиційних технологічних процесів. Саме тому в установі відбуваються постійні реорганізації функціональних

відділів. Так, на початку 1999 р. були створені відділ автоматизації і нових інформаційних технологій та локальна автоматизована мережа. У бібліотеці впроваджена автоматизована бібліотечно-інформаційна система ІРБІС (розробка ДПНТБ Росії). На основі унікального багатогалузевого фонду бібліотека створила власні електронні ресурси: електронний каталог усіх видів документів (понад 200 тис. записів формується з 2000 р.), електронні бази даних авторефератів дисертацій, аналітичний розпис періодики, що надходить, яка формується в БД «Узбекистаніка». Нині діяльність бібліотеки не обмежується створенням бібліографічних електронних ресурсів. Сьогодні пріоритетним напрямом є також створення повнотекстових електронних ресурсів за допомогою оцифрування найбільш цінних колекцій бібліотеки, що є національним культурним надбанням республіки. Перший результат цієї роботи – «Туркестанський збірник» у 594 томах, своєрідна енциклопедія оригінальних джерел і публікацій з історії, географії, етнографії нашої республіки і суміжних країн, поданий у цифровому форматі з програмним забезпеченням, а також «Туркестанський альбом» фотографій. Така робота ведеться з метою збереження особливо цінних видань та надання їх для широкого користування³.

Комп'ютери й Інтернет стають частиною повсякденної роботи бібліотеки. Відкрито Інтернет-клас, де проходять навчання співробітники бібліотеки, Інтернет-центр, де читачі бібліотеки користуються послугами Інтернету і працюють з електронними базами даних. Функціонує віртуальна читальна зала «Електронна Бібліотека Дисертацій РДБ»). Створено веб-сайт бібліотеки www.natlib.uz, де розміщено інформаційні ресурси і перераховано послуги бібліотеки, доступні світовому співтовариству.

Статус «національної» вніс зміни не тільки в структуру бібліотеки, а й у її науково-дослідну, методичну і видавничу діяльність. Методико-бібліографічні посібники розкривають багату історико-культурну спадщину узбецького народу, його традиції і самобутню культуру, творчий спадок мислителів Сходу, учених, поетів, діячів культури і мистецтва Узбекистану. Видавничу діяльність здійснює утворене при бібліотеці видавництво,

яке випускає наукові, довідкові, науково-популярні та науково-методичні видання.

Науково-дослідна робота ведеться в декількох напрямах: історія бібліотечної справи, автоматизація бібліотечних процесів, маркетингові дослідження, соціологія і психологія читання. Постійно зростає кількість наукових публікацій співробітників бібліотеки у республіканській і зарубіжній пресі. Фахівці бібліотеки дедалі частіше беруть участь у міжнародних конференціях, наукових семінарах. Останнім часом колектив бібліотеки поповнився кваліфікованими науковими кадрами, серед яких два доктори наук, п'ять кандидатів наук. Бібліотека є учасницею низки науково-дослідних проектів, спрямованих на удосконалення інформаційно-бібліотечної справи, підготовку висококваліфікованих кадрів. Наукові розробки вчених бібліотеки присвячені інформаційним технологіям у бібліотеках, методам і засобам формування національного електронного каталога і доступу до нього, вивченню інформаційної культури молоді, культурі читання та ін.

На сучасному етапі бібліотека, реалізуючи Постанову Президента Республіки Узбекистан «Про організацію інформаційно-бібліотечного забезпечення населення республіки» від 20 червня 2006 р., вирішує завдання пов'язані з розвитком мережі бібліотек, нарощуванням їх інформаційних ресурсів, нормативно-правовим забезпеченням, упровадженням інформаційних технологій, наданням бібліотечної інформації в Інтернет. Ця постанова визначила шляхи удосконалення інформаційно-бібліотечного забезпечення населення, подальшого кардинального реформування бібліотечної системи республіки на основі впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Для якнайшвидшого досягнення конкретних результатів роботи у цьому напрямі Уряд своєю постановою від 27 липня 2006 р. утворив Міжвідомчу раду з координації діяльності інформаційно-бібліотечної системи республіки. МРК – це колегіальний міжвідомчий орган, що здійснює координацію діяльності інформаційно-ресурсних та інформаційно-бібліотечних центрів і бібліотек республіки. Його основним завданням є реалізація стратегічних пріоритетів у галузі функціонування і розвитку національної інформаційно-бібліотечної системи і національного інформаційно-бібліотечного фонду республіки. Національна бібліотека Узбекистану як робочий орган МРК є основним розробником нормативно-правових до-

³ Докладніше про це див.: с. 31–33 (Мамінова, І. З. Нові інформаційні технології збереження національної культурної спадщини Республіки Узбекистан).

кументів, які регламентують діяльність інформаційно-бібліотечної системи республіки, а також рекомендацій щодо оптимального функціонування інформаційно-бібліотечних і ресурсних центрів з таких важливих напрямів їхньої діяльності, як упровадження нових інформаційних технологій, формування і збереженість фондів, фахове співробітництво, підготовка і перепідготовка кадрів.

Фахівці бібліотеки стали ініціаторами розроблення проектів: законів Республіки Узбекистан «Про бібліотечну справу», «Про обов'язковий примірник документів», що забезпечують юридичну основу формування бібліотечної політики, нормативної бази для практичної діяльності бібліотек, а також Концепції і Програми розвитку бібліотечної справи в республіці. Крім того, бібліотечні спеціалісти беруть активну участь у розробленні національних інформаційно-бібліотечних стандартів.

Зміцнюються міжнародні зв'язки бібліотеки, розширилося коло її партнерів з книгообміну – це майже 30 країн і понад 50 організацій. Наші фахівці виїжджають на міжнародні конференції, семінари і стажування за кордон. Бібліотека є одним з організаторів регулярних міжнародних конференцій «Інтернет і бібліотечно-інформаційні ресурси в науці, освіті, культурі і бізнесі» (Самарканд – 1999, Бухара – 2002, Ташкент – Самарканд – 2004, Ургенч, Хіва – 2006, Фергана – 2008, Ташкент – 2010) та міжнародного семінару-презентації на тему «Технології створення і використання науково-технічної інформації в мережі електронних бібліотек» за участю головних зарубіжних спеціалістів у галузі створення електронних баз даних і мереж науково-технічної і науково-освітньої інформації. Ці заходи продемонстрували можливості бібліотечно-інформаційних ресурсів республіки, підвищений інтерес до них з боку міжнародного співтовариства.

НБУ активно співпрацює з посольствами, міжнародними фондами й організаціями, акредитованими в Ташкенті. Проводяться презентації, книжково-ілюстративні виставки, відкриті перегляди літератури. Завдяки таким заходам фонди

бібліотеки значно поповнюються новою літературою, яка передається в дарунок. Останнім часом її накопичилось досить багато, що дозволило відкрити центр зарубіжної літератури, а також читачий клуб британської літератури.

У 2004–2009 рр. було підписано угоди (меморандуми) про співробітництво з Національними бібліотеками Ісламської Республіки Іран, Польщі, Александрійською бібліотекою, Національною бібліотекою і Головним архівним управлінням Арабської Республіки Єгипет, Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, Національною бібліотекою Казахстану, Російською державною бібліотекою, Національною бібліотекою Киргизії, Азербайджанською національною бібліотекою, Національною бібліотекою Латвії. Налагоджена співпраця дає гарні результати, сприяє культурному збагаченню, поповненню фондів, проведенню різноманітних заходів (книжково-ілюстративні виставки, вивчення іноземних мов, виїзди з метою ознайомлення з досвідом роботи зарубіжних бібліотек, участь в освітньому процесі), а також прискорює технічне переоснащення бібліотеки, проведення робіт, спрямованих на збереження особливо цінних видань і колекцій.

Усе, що досягнуто бібліотекою за 140 років її існування, стало можливим завдяки людям, повністю відданим бібліотечній справі. Це вони – скромні трудівники – є найціннішим надбанням бібліотеки. І свідченням цього є те, що основний склад фахівців працює в бібліотеці від 20 до 40 років. Їхній ентузіазм, оптимізм допомагають долати всі труднощі, виховувати нове покоління бібліотекарів, передавати їм накопичений досвід і головне – любов до книги.

Зберігаючи кращі традиції, бібліотека рішуче крокує шляхом змін. Її стабільний розвиток багато в чому залежить від правових гарантій з боку держави, зусиль колективу та допомоги заінтересованих організацій, у т. ч. міжнародних. Використовуючи цей потенціал, Національна бібліотека Узбекистану імені Алішера Навої й надалі займатиме належне місце у співтоваристві національних книгозбірень світу.